

NN31545.0884

NOIA 884

november 1975

Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding
Wageningen

NOTITIE BETREFFENDE HET WERKGELEGENHEIDSEFFECT VAN UITVOERING

VAN LANDINRICHTINGSPROJECTEN

Ing. A.M. Filius en Drs. L.J. Locht

**BIBLIOTHEEK
STARRINGEBOUW**

Nota's van het Instituut zijn in principe interne communicatiemiddelen, dus geen officiële publikaties.

Hun inhoud varieert sterk en kan zowel betrekking hebben op een eenvoudige weergave van cijferreeksen, als op een concluderende discussie van onderzoeksresultaten. In de meeste gevallen zullen de conclusies echter van voorlopige aard zijn omdat het onderzoek nog niet is afgesloten.

Bepaalde nota's komen niet voor verspreiding buiten het Instituut in aanmerking.

324525

0000 0593 4332

I N H O U D

	blz.
1. ALGEMEEN	1
2. INLEIDING	1
3. HET DIRECTE EFFECT OP DE WERKGELEGENHEID	3
3.1. Bepaling loonquote	3
3.2. Bepaling loon per manjaar	6
4. DE MULTIPLICATOR EN HET TOTALE WERKGELEGENHEIDSEFFECT	6
5. HET EFFECT OP DE WERKGELEGENHEID DOOR UITVOERING VAN DE RUILVERKADELING DAARLE-HELLENDOORN	9
6. SLOTOPMERKINGEN	10
BIJLAGE 1	12

1. ALGEMEEN

Aanleiding tot het uitvoeren van de in het volgende gegeven berekeningen was een verzoek van de Cultuurtechnische Dienst om van de uitvoering van de ruilverkaveling Daarle-Hellendoorn het werkgelegenheidseffect, met name het multiplier- of uitstralingseffect, te ramen.

Voor een juiste hantering van de uitkomsten van de berekeningen leek het gewenst een toelichting op de berekeningen te geven en aan te geven op welke wijze de uitkomsten dienen te worden geïnterpreteerd.

In het Centraal Economisch Plan 1975 van het Centraal Planbureau (C.P.B.) is aan deze materie eveneens aandacht besteed (par. V.6). Enige conclusies daaruit zullen in het navolgende worden vermeld.

2. INLEIDING

Uitvoering van landinrichtingsprojecten beïnvloedt de werkgelegenheid op verschillende wijzen. In de eerste plaats wordt werkgelegenheid gecreëerd in bedrijven die direct bij de uitvoering van het project zijn betrokken. Dit wordt in het vervolg een DIRECT EFFECT genoemd. Daarnaast ontstaat werkgelegenheid bij de aan de uitvoerende instanties toeleverende ondernemingen. Deze toeleverende bedrijven zullen vaak ook weer goederen en diensten van andere bedrijven toegelieferd krijgen waardoor daar de werkgelegenheid toeneemt. Een keten van toeleveringen ontstaat, zij het dan dat deze toeleveringen ten opzichte van de vorige schakel in de keten uiteraard steeds kleiner worden. Het effect op de werkgelegenheid als gevolg van de toeleveringen zal hierna een INDIRECT EFFECT genoemd worden.

Naast deze EERSTE ORDE EFFECTEN ontstaan TWEDE ORDE EFFECTEN (C.P.B., Centraal Economisch Plan 1975, blz. 204). Deze laatste effecten ontstaan

bijvoorbeeld doordat voorheen werkloze arbeiders worden ingeschakeld die een hoger inkomen gaan genieten en daardoor meer besteden en zo een keten van inkomensvorming en -besteding in gang zetten. Ook daardoor kan de werkgelegenheid toenemen.

In deze notitie zullen alleen eerste orde effecten behandeld worden. Tweede orde effecten alsmede directe en indirecte effecten op de werkgelegenheid die bijvoorbeeld voortvloeien uit efficiëntie stijging in de landbouw en uit de exploitatie van door het project tot stand gekomen recreatievoorzieningen en dergelijke zullen onbehandeld blijven.

Hiervoor werd gesproken over creëren en ontstaan van werkgelegenheid. Een grotere werkgelegenheid (in manjaren) kan betekenen een even grote vermindering van de werkloosheid (in manjaren). Indien werkgelegenheid in deze zin wordt opgevat is bij volledige werkgelegenheid, uitvoering van een extra project alleen mogelijk door opvoering van de produktiviteit of door onttrekking van arbeid aan andere toepassingen (afgezien van de mogelijkheid tot het maken van overuren).

Indien reeds gedurende langere tijd werkloosheid heerst zal een verhoging van de produktie de werkloosheid relatief sterker verminderen dan in het geval nog slechts korte tijd een teruggang in de economische activiteit valt waar te nemen. In het laatste geval zal verhoging van de produktie nog gedeeltelijk worden opgevangen door een betere bezetting van de nog in het bedrijf aanwezige arbeidskrachten. Indien in het vervolg over werkgelegenheid wordt gesproken dient dit in verband gebracht te worden met eenheden arbeid die werken met een bepaalde graad van efficiëntie. Vergroting van de werkgelegenheid betekent dan niet zonder meer een even grote vermindering van de werkloosheid. In het Centraal Economisch Plan 1975 (blz. 206) wordt gesteld dat in de nieuwbouw van de sector bouwnijverheid door de zeer geringe bedrijfsgebondenheid en het niet of nauwelijks op voorraad produceren er snel ontslag volgt zodra de hoeveelheid werk vermindert. In de toeleverende bedrijfstakken laat men vaak eerst de voorraad oplopen voor men tot werktijdverkorting en eventueel ontslag overgaat. De vermindering van de werkgelegenheid uit zich daar pas na langere tijd in de werkloosheidscijfers.

In par. 1 werd reeds de term multipliereffect gebruikt. Onder de multiplier wordt in deze notitie verstaan het getal waarmee de werkgelegenheid bij de uitvoering zelf moet worden vermenigvuldigd om het totale eerste orde effect op de werkgelegenheid te verkrijgen.

3. HET DIRECTE EFFECT OP DE WERKGELEGENHEID

3.1. B e p a l i n g l o o n q u o t e

Indien werkgelegenheid wordt gedefinieerd als het aantal manjaren waarop beslag wordt gelegd bij een normale bezettingsgraad dan kan deze als volgt worden berekend uit gegevens gebaseerd op een jaar met een normale bezettingsgraad:

$$\text{werkgelegenheid} = \text{kosten van uitvoering} \times \text{loonquote/loon per manjaar}$$

Onder loonquote wordt verstaan het aandeel van de loonkosten (in deze paragraaf incl. toegerekend loon van de ondernemer en medewerkende gezinsleden) in de kosten van uitvoering. Gegevens hierover zijn te vinden vinden in of te berekenen uit de produktiestatistieken van het CBS. In deze statistieken voor de sector bouwnijverheid worden onder meer gegevens verstrekt over aannemersbedrijven van grond-, water-, en wegebouwkundige werken. In de onderstaande tabel is voor deze bedrijven en voor de gehele sector bouwnijverheid de loonquote berekend.

Tabel 1. Enige totaalcijfers en loonquote voor hoofd- en onderaannemers van grond-, water- en wegebouwkundige werken en totaal bouwnijverheid voor 1969, 1970 en 1971

	Grond-, water- en wegebouwkundige werken			Totaal bouwnijverheid		
	1969	1970	1971	1969	1970	1971
Bruto opbrengst (in mln. gld.)	2432	3059	3493	13 662	16 324	18 595
Betaling aan onderaannemers (idem)	294	390	467	2 914	3 555	4 316
Eigen produktie (idem)	2138	2669	3026	10 748	12 769	14 279
Loonkosten ¹⁾²⁾ (idem)	746	891	1031	4 024	4 802	5 451
Loonquote ³⁾	0,349	0,334	0,341	0,374	0,376	0,382

Bron: CBS: Produktiestatistieken voor de bouwnijverheid 1971, tabel 2,3 of daaruit berekend.

Noten tabel 1.

- 1) betaalde loonkosten personeel x totaal werkzame personen op 30-9/
personen in loondienst op 30-9
- 2) bruto lonen en sociale lasten ten laste van werkgever
- 3) loonkosten/eigen produktie

De bruto-opbrengst is exclusief BTW en exclusief de aankoopwaarde van bouwterreinen, grondboringskosten, notariskosten, architectenhonoraria en de kosten van toezichthoudend personeel en exclusief de waarde van de materialen welke de opdrachtgevers ter verwerking van de aannemersbedrijven verstrekken. Aangenomen zal worden in de berekeningen dat in de kosten van uitvoering van landinrichtingsprojecten een bedrag ter grootte van 10 % daarvan als directiekosten zijn begrepen. Voor deze kosten zal een aparte loonquote worden berekend.

Om dubbeltelling te voorkomen is de loonquote gebaseerd op de eigen produktie, dat wil zeggen dat de bruto-opbrengst is verminderd met betalingen aan onderaannemers. Deze onderaannemers zijn aannemers binnen de eigen sector (dat wil in tabel 1 zeggen van grond-, water- en wegenbouwkundige werken resp. bouwnijverheid) en buiten de eigen sector bijvoorbeeld installatiebedrijven. Deze laatste bedrijven werken ook direct op het project, maar de invloed ervan blijft door deze berekeningswijze buiten de loonquote (niet buiten het werkgelegenheidseffect). Afgeleid kan worden dat de loonquote van installatiebedrijven ca. 0,03 hoger ligt dan van de bouwnijverheid. In de sector grond-, water- en wegenbouwkundige werken is het aandeel van de onderaannemers uit andere sectoren in de bruto-opbrengst echter gering (in 1971: 1,7%). De fout die gemaakt wordt is daardoor klein.

Voor meewerkende eigenaren, firmanten en zoons is een loon toegerekend gelijk aan dat van het gemiddeld loon van werknemers in de betreffende sector (zie voetnoot 1 van tabel 1).

In bijlage 1 is verder ingegaan op de vraag of er redenen zijn om voor uitvoering van landinrichtingsprojecten (excl. directiekosten) een andere loonquote aan te nemen dan voor de sector grond-, water- en wegenbouwkundige werken als geheel. Er zijn factoren aan te wijzen die positieve en factoren die negatieve correcties vermoedelijk nodig maken. De positieve correcties zijn wellicht klein. Over de hoogte van de negatieve correctie - voortvloeiend uit een wellicht lagere loonquote bij nieuwbouw dan bij onderhoud - kan door gebrek aan gegevens moeilijk een

indruk worden verkregen.

Voor de relevante sector zijn geen gegevens over de ontwikkeling van de loonquote over een langere periode en dus ook voor latere jaren voorhanden. Een keus voor één van de quoten uit de jaren 1969, 1970 en 1971 is arbitrair, onder meer omdat thans geen uitspraak kan worden gedaan over de vraag of de bezettingsgraad normaal was. In het vervolg zal voor de kosten exclusief directiekosten gerekend worden met de loonquote voor het laatste jaar 1971, welke ongeveer een gemiddelde is over de 3 jaren.

De loonquote van de directiekosten zal gebaseerd worden op gegevens van de bedrijfsklasse Zakelijke Dienstverlening uit de input-output-tabellen (CBS, 1974: De produktiestructuur van de Nederlandse Volkshuishouding, deel VI, blz. 48-51).

Tabel 2. Aandeel van verschillende componenten in de produktie van de bedrijfsklasse Zakelijke Dienstverlening in 1969 en 1970.

		1969	1970
lonen en salarissen	(a)	46,49	49,68
werkgevers bijdrage in soc.voorz.	(b)	9,26	10,30
	a + b	55,75	59,98
overig inkomen	(c)	33,61	30,77

Het overige inkomen (c) bestaat uit interest, afschrijvingen en winsten. De winsten vormen mede een beloning voor de arbeid van de eigenaar en meewerkende gezinsleden. Omdat geen gegevens over de omvang van deze arbeid bekend zijn, zal in de verdere berekening hiervoor 2 % van a + b aangehouden worden. De orde van grootte van dit percentage stemt overeen met de verhouding totale werkzame personen/ personen in loondienst voor de bouwnijverheid. Over 1971 en recentere jaren zijn nog geen gegevens beschikbaar. Als loonquote voor de directiekosten zal aangehouden worden een gemiddelde over 1969 en 1970 (zie voor motivering van deze keus hoofdstuk 4). De gewogen gemiddelde loonquote voor de totale kosten van uitvoering wordt nu:

$$0,9 \times 0,341 + 0,1 \times 1,02(0,5575 + 0,5998)/2 = 0,366$$

De raming van de directe werkgelegenheid zal op basis van deze loonquote plaatsvinden.

3.2. B e p a l i n g l o o n p e r m a n j a a r

Uit tabel 2 van de eerdergenoemde produktiestatistiek kunnen voor de sector grond-, water- en wegebouwkundige werken de loonkosten (incl. soc. lasten) per manjaar berekend worden. Opgemerkt wordt daarbij dat de personeelsbezetting, welke hier gelijk gesteld is aan het aantal manjaren, gemeten is op 30 september.

	1971	1975
Loonkosten per manjaar (gld)	19 450	32 290

Omdat voor de ruilverkaveling Daarle-Hellendoorn de kosten van uitvoering geraamd zijn in guldens van 1975, zijn de loonkosten per manjaar eveneens berekend in guldens van 1975. De loonkosten voor 1975 zijn bepaald door die voor 1971 te vermenigvuldigen met 1,66, het indexcijfer dat is besloten in een opstelling van het Centraal Economisch Plan 1975 (blz. 267).

4. DE MULTIPLICATOR EN HET TOTALE WERKGELEGENHEIDSEFFECT

De gevolgde berekeningswijze is in principe als volgt:

multipliator = gecumuleerde loonquote/loonquote bij uitvoering

totale werkgelegenheidseffect* = multipliator x werkgelegenheid
bij uitvoering

De gecumuleerde loonquote geeft aan welk deel de totale loonkosten uitmaken van de produktie van een bepaalde bedrijfsklasse, dat wil zeggen de loonkosten inclusief die in de gehele keten van toeleveringen door andere bedrijfsklassen. Voor de sector grond-, water- en wegebouwkundige werken zijn geen gegevens over de gecumuleerde loonquote bekend. De berekeningen zullen gebaseerd worden op gegevens uit de

* Aangenomen wordt dat het gemiddelde loon per manjaar bij de uitvoering gelijk is aan dat tijdens de doorwerking.

input-outputtabellen van de bedrijfsklasse Bouwnijverheid en Installatiebedrijven en de bedrijfsklasse Zakelijke Dienstverleningen zoals deze door het CBS gepubliceerd worden in: De produktiestructuur van de Nederlandse Volkshuishouding. Voor de bedrijfsklassen Bouwnijverheid afzonderlijk zijn geen gegevens beschikbaar.

Tabel 3. Gecumuleerde quoten voor (a) lonen en salarissen (b) werkgeversbijdrage voor soc. verzekeringen en (c) overige inkomens van de bedrijfsklasse Bouwnijverheid en Installatiebedrijven 1948 - 1957 en 1959 - 1970

I	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
a	37,68	36,84	37,25	35,79	34,56	34,05	35,23	34,24	33,40	34,80
b	6,22	6,19	6,14	5,85	5,85	6,20	6,56	6,12	5,99	6,34
a + b	43,90	43,03	43,39	41,64	40,41	40,25	41,79	40,36	39,39	41,14
c	19,83	21,33	19,21	17,67	17,49	21,49	20,02	20,86	22,36	21,14
II	1959	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	
a	35,72	36,09	38,03	39,71	38,23	39,22	39,07	36,73	36,25	
b	5,69	7,10	6,66	7,46	7,67	7,65	8,87	8,91	9,49	
a + b	41,41	43,19	44,69	47,17	45,90	47,07	47,94	45,64	45,74	
c	24,57	20,60	19,21	16,81	17,51	18,51	17,43	19,71	19,70	
III	1969	1970								
a	41,73	43,08								
b	10,94	11,14								
a + b	52,67	54,22								
c	20,00	17,33								

Bron: CBS: De produktiestructuur van de Nederlandse Volkshuishouding
 deel II blz. 87 deel VI blz. 26
 deel V blz. 73 deel VI blz. 58

De reeksen (I, II, III) zijn ieder gebaseerd op andere indelingen of definities en zijn daarom niet goed vergelijkbaar. Vóór 1969 bijvoorbeeld zijn de ramingen gebaseerd op waarderingen van de goederen

en diensten inclusief omzetbelasting, na 1969 tegen prijzen exclusief BTW. In reeks III omvat (c) naast winsten en interest ook afschrijvingen.

Met name reeks II leent zich voor nadere bestudering van de ontwikkeling (reeks III is tekort, reeks I houdt nog teveel verband met het naoorlogs herstel en de geleide loonpolitiek). De coëfficiënten van reeks II houden mogelijk verband met de situatie op de arbeidsmarkt. Bij relatief veel werkloosheid (in 1959, 1967 en 1968) neemt het loonaandeel (a + b) af. De perioden met relatief veel werkloosheid waren in die tijd betrekkelijk kort. Vermoedelijk is de gecumuleerde loonquote in het eerste begin van de zeventiger jaren nog gestegen. Hoe de ontwikkeling thans is onder invloed van de langere periode van werkloosheid is niet bekend. Omdat de richting van verandering van de (directe) loonquote waarschijnlijk gelijk is aan die van de gecumuleerde loonquote wordt de gevoeligheid van de multiplicator voor verandering in de quoten beperkt. De multiplicator zal berekend worden met gegevens van zowel 1969 als 1970. Om deze berekening te kunnen uitvoeren zijn de volgende gegevens nog nodig (Bron: CBS 1974. De produktiestructuur van de Nederlandse Volkshuishouding deel VI blz. 48-51 en blz. 59).

	1969	1970
Loonquote (a + b) Bouwnijverheid en Installatiebedr.	35,03	36,39
Gec. loonquote (a + b) Zakelijke dienstverlening	60,02	63,83

Om de bedrijfsklasse-indeling van loonquote en gecumuleerde loonquote gelijk te houden wordt niet de gewogen loonquote uit de vorige paragraaf aangehouden.

De multiplicator is berekend als quotient van gecumuleerde loonquote en loonquote (zie voor de loonquote van de bedrijfsklassen Zakelijke Dienstverlening tabel 2):

$$1969: \quad \frac{0,9 \times 52,67 + 0,1 \times 60,02}{0,9 \times 35,03 + 0,1 \times 55,75} = 1,44$$

$$1970: \quad \frac{0,9 \times 54,22 + 0,1 \times 63,83}{0,9 \times 36,39 + 0,1 \times 59,98} = 1,42$$

De multiplicator voor de bedrijfsklasse Bouwnijverheid en Installatiebedrijven alleen bedraagt voor 1969: 1,50 en voor 1970: 1,49. In het Centraal Economisch Plan 1975 (blz. 204) wordt met een multiplicator van 1,5 gerekend. Deze heeft wellicht betrekking op de bedrijfsklasse Bouwnijverheid en Installatiebedrijven.

Voor de nieuwbouw - waar de problemen zich thans vooral voordoen - wordt in het Centraal Economisch Plan 1975 (blz. 205) een multiplicator van 2 aangehouden. Als motivering voor de verhoging wordt in het Centraal Economisch Plan niet alleen aangevoerd dat in de nieuwbouw de directe werkgelegenheid per gulden omzet lager is dan in de onderhoudssector maar ook dat in de nieuwbouw de toeleveringen relatief belangrijker zijn (het laatste volgt o.i. uit het eerste). Dit is wellicht ook op landinrichtingsprojecten van toepassing.

De vraag is welke waarde van de multiplicator voor landinrichtingsprojecten moet worden aangehouden. Voor de ruilverkaveling Daarle-Hellendoorn zal zowel met een waarde van 1,4 als 1,9 worden gerekend.

5. HET EFFECT OP DE WERKGELEGENHEID DOOR UITVOERING VAN DE RUILVERKAVELING DAARLE-HELLENDOORN

De totale kosten van uitvoering van de ruilverkaveling Daarle-Hellendoorn zijn begroot op f 31 500 000,-. De overige kosten bedragen f 1 180 000,-. Deze bestaan grotendeels uit schadevergoedingen en administratiekosten. Wordt aangenomen dat deze geen werkgelegenheidseffect geven en wordt voorts 16 % BTW afgetrokken dan resteert een bedrag (afgerond) van f 25 600 000,- waarvan een werkgelegenheidseffect mag worden verwacht.

Het direct werkgelegenheidseffect wordt geraamd op:

$$f 25 600 000 \times 0,366 / f 32 290,- / \text{manjaar} = 290 \text{ manjaren}$$

Het totale werkgelegenheidseffect wordt geraamd op

$$1,4 \times 290 = 406 \text{ manjaren}$$

$$a \quad 1,9 \times 290 = 551 \text{ manjaren}$$

Bij het hanteren van deze cijfers zal men uiteraard rekening dienen te houden met de wijze waarop de raming tot stand is gekomen. Bovendien wordt er nogmaals op gewezen dat het gehanteerde begrip werkgelegenheid niet een evengrote vermindering van de werkloosheid inhoudt.

6. SLOTOPMERKINGEN

Bovenstaande uitkomsten ten aanzien van werkgelegenheid door uitvoering van landinrichtingsprojecten mogen er niet toe leiden dat uitvoering van landinrichtingsprojecten zonder meer op werkgelegenheidsgronden wordt verdedigd. Door uitvoering van andere projecten dan voor landinrichting kan immers ook werkgelegenheid worden geschapen of instant gehouden. Alleen door middel van een baten-kosten-analyse waarin alle belangrijke aspecten - waaronder dat van de werkgelegenheid - zijn opgenomen kan een keuze uit verschillende projecten worden gedaan.

Een punt van overweging bij de openbare werkenpolitiek, of algemeen gesteld "fiscal policy", ter bestrijding van de werkloosheid zal zijn de vraag in hoeverre de diverse projecten beslag leggen op het toekomstig overheidsbudget. Aangegeven zal moeten kunnen worden in hoeverre dit voor bijvoorbeeld ruilverkaveling het geval is.

In de literatuur wordt soms getwijfeld aan het effect van een openbare werkenpolitiek. De klacht is dat onvoldoende plannen klaar liggen - in verband met in de tijd veranderenden eisen kan er nauwelijks een voorraad zijn - en dat de voorbereiding van projecten zo lang duurt dat pas tot versnelde of extra uitvoering kan worden overgegaan wanneer de conjunctuur reeds weer is aangetrokken.

Omtrent de nauwkeurigheid van het berekende werkgelegenheidseffect wordt nog opgemerkt dat niet meer dan de orde van grootte wordt gegeven. De gevolgde methode staat niet toe een differentiatie van het effect aan te brengen in verband met een verschil in aard van werkzaamheden tussen projecten.

Het directe effect op de werkgelegenheid kan ook via de begroting worden geraamd en door directe waarneming. Ook bij deze methode zal men er echter niet aan ontkomen een deel van het werkgelegenheidseffect

(met name dat deel begrepen in "overhead"kosten) op vrij ruwe wijze te ramen.

Voor een nauwkeuriger raming van het indirecte werkgelegenheids-effect is het nodig om de totale werkelijke toeleveringen te kwantificeren en ook om aan te geven door welke bedrijfsklassen deze toeleveringen plaatsvinden.

Een groot deel van de kosten van ruilverkaveling heeft betrekking op grondwerk. Voor 1969 en 1970 bestonden de kosten van waterbeheersing, ontsluiting en kavelinrichting voor ca. 70 % uit grondwerk (zie bijlage 1 van de jaarverslagen 1969 en 1970 van de afdeling grondverzet en mechanisatie van de Cultuurtechnische Dienst). Van bedrijven gespecialiseerd in grondwerk zijn geen aparte gegevens in de produktiestatistieken van het CBS vermeld. Wel zijn gegevens beschikbaar van gespecialiseerde bedrijven in aanleg en onderhoud van wegen en van overige waterbouwkundige werken. Gespecialiseerde bedrijven wil in dit verband zeggen dat 90 % of meer van de totale produktiewaarde betrekking heeft op de betreffende sector en op de produktie als hoofd- of onderaannemer. Uit de tabellen 13 en 14 van de produktiestatistiek 1971 voor de bouwnijverheid zijn de volgende cijfers overgenomen of berekend.

Tabel 1.1. Enige gemiddelden per onderneming en loonkosten in procenten van de eigen produktie voor hoofd- en onderaannemers in aanleg en onderhoud van wegen en van overige waterbouwkundige werken voor 1969, 1970 en 1971

	Hoofdaannemers						Onderaannemers					
	aanleg en onderhoud van wegen			overige waterbouwkundige werken			aanleg en onderhoud van wegen			overige waterbouwkundige werken		
	1969	1970	1971	1969	1970	1971	1969	1970	1971	1969	1970	1971
Gemiddelden per onderneming:												
Aantal werkzame personen op 30 september	36	28	26	28	19	42	8	7	7	9	8	9
Eigen produktie ¹⁾²⁾	1491	1334	1416	1074	895	2246	137	192	175	374	418	367
Loonkosten ¹⁾³⁾	513	442	457	383	325	847	80	90	100	128	123	150
Loonkosten in % van eigen produktie	34,4	33,1	32,3	35,7	36,3	37,7	58,4	46,9	57,1	34,2	29,4	40,9

1) in 1000 gld

2) eigen produktie = totale bruto-opbrengst minus betalingen aan onderaannemers

3) voor meewerkende eigenaren, firmanten en zoons is een loon toegerekend gelijk aan het gemiddeld loon personeel in betreffende groep

Voor de hoofdaannemers verschillen de loonquotes voor de verschillende produktierichtingen niet aanzienlijk. Dit is niet verwonderlijk. Beide produktierichtingen verrichten voor een groot deel hetzelfde soort werk: grondwerk. Voor de onderaannemers zijn de verschillen groter. Het aandeel van de onderaannemers in de totaalproduktie is echter beperkt, bij aanleg en onderhoud van wegen 10-15% bij overige waterbouwkundige werken 15-20%. De loonquote is - zoals te berekenen valt - voor overige waterbouwkundige werken (hoofd- en onderaannemers samen) enigszins hoger. Bij cultuurtechnische projecten is het aandeel van het grondwerk in de kosten voor waterbeheersing hoger dan voor ontsluiting. Mogelijk dat er een verband is tussen het aandeel van het grondwerk in de kosten en de hoogte van de loonquote. Daar ook de kosten van kavelinrichting voor een zeer groot deel bestaan uit grondwerk is het mogelijk dat de aangehouden loonquote te laag is geraamd.

Bovenstaande gegevens hadden betrekking op gemiddelden van bepaalde sectoren waarbij niet naar de grootte van het object werd gedifferentieerd. Mogelijk dat de grootte van het project mede bepalend is voor de loonquote. De indeling naar grootte van het project is in het statistisch materiaal echter niet gegeven. Wel is een differentiatie van de loonquote naar gemiddelde personeelsbezetting mogelijk. Onderstaande tabel is overgenomen of berekend uit tabel 9 van de produktiestatistiek voor de bouwnijverheid 1971 van het CBS.

Tabel 1.2. Enige gemiddelden per onderneming en loonkosten in procenten van de eigen produktie voor aannemersbedrijven van grond-, water- en wegebouwkundige werken in 1971 naar personeelsbezetting

Gemiddelden per onderneming:	Gemiddelde bezetting (personen)					
	< 5	5-<10	10-<20	20-<50	50-<200	200 of meer
Totaal personeel ¹⁾	2	10	16	35	107	585
Meewerkende eigenaren, firmanten en zoons ¹⁾	1	1	1	1	0	-
Totaal werkzamen personen ¹⁾	4	11	17	36	108	585
Eigen produktie ²⁾³⁾	119	491	893	2007	6849	35 702
Loonkosten ²⁾⁴⁾	5)	185	319	686	2179	11 878
Loonkosten in % van eigen produktie	5)	37,8	35,7	34,2	31,8	33,3

1) Aantal werkzame personen per 30 september

2) in 1000 gld.

3) eigen produktie = totale bruto opbrengst minus betalingen aan onderaannemers

4) voor meewerkende eigenaren, firmanten en zoons is een loon toegerekend gelijk aan het gemiddelde loon personeel in betreffende groep

5) niet berekend in verband met de relatief grote afrondingsfout van werkzame personen

Wanneer een positief verband wordt aangenomen tussen projectgrootte en grootte qua personeelsbezetting van het uitvoerend bedrijf dan kan men op grond van tabel 1.2 concluderen dat de loonquote op de kleinere projecten hoger is. Wanneer landinrichtingsprojecten als kleinere projecten worden beschouwd dan zou de aangehouden loonquote mogelijk te laag zijn.

Zowel bij de conclusies afgeleid uit tabel 1.1 en 1.2 als tabel 1 is niet in de beschouwing betrokken dat ook de bedrijven belast met o n d e r h o u d van wegen en waterlopen zijn opgenomen, waarvan wordt aangenomen dat de loonquote hoger is dan van nieuwbouw. Uit de beschikbare gegevens kan voor de sector grond-, water- en wegebouwkundige werken geen indruk van de hoogte van een verschil in loonquote tussen nieuwbouw en onderhoud worden verkregen.